

ОЛЕНА КМІТЬ,

завідувач кафедри іноземних мов та методики їх викладання у початковій школі Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка, кандидат педагогічних наук

ОСНОВНІ СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УКРАЇНІ

P

розбудова української державності та орієнтація на євроінтеграцію ставить перед вітчизняною системою освіти завдання вільного володіння іноземною мовою (ІМ) громадянами України. Необхідність формування готовності молодих людей до іншомовного спілкування на міжкультурному рівні зумовлює потребу вивчення ІМ, починаючи з раннього шкільного віку.

Раннє шкільне навчання ІМ дає великий практичний ефект підвищення якості оволодіння першою ІМ, закладає базу для продовження її вивчення в основній школі, а також відкриває можливості для вивчення другої, третьої мови, потреба оволодіння якими стає все більш очевидною, враховуючи світові тенденції розвитку освіти у ХХІ ст., оголошенню ЮНЕСКО століттям поліглотів. Виховна та інформаційна цінність навчання ІМ молодших школярів проявляється у більш ранньому входженні дитини в загальнолюдську культуру через спілкування новою мовою. При цьому діти краще усвідомлюють явища власної національної культури порівняно з культурою країни, мова якої вивчається. Результати сучасних методичних досліджень свідчать про те, що систематичне вивчення ІМ у початковій школі корисне всім дітям незалежно від їхніх стартових можливостей, оскільки воно позитивно впливає на розвиток психічних функцій дитини (пам'ять, увагу, мислення, сприймання, уяву) і стимулює розвиток загальномовленнєвих умінь [1, 23].

Розвиток іншомовної освіти учнів початкової школи в Україні здійснюється у контексті дитиноцентрованої освітньої моделі та основних принципів державної освітньої політики, якими виступають пріоритетність освіти, її демократизація, гуманізація та гуманітаризація, національна спрямованість, неперервність, багатокультурність і варіативність, відкритість системи освіти та нероздільність навчання і виховання. Упродовж останніх років у цьому розвитку спостерігаються певні тенденції.

Аналіз чинних стратегічних документів, які стосуються шкільної іншомовної освіти, а також вивчення практичного досвіду викладання ІМ дає змогу уточнити одну із основних сучасних тенденцій навчання ІМ у початковій школі — його комунікативну спрямованість. У Концепції навчання іноземних мов, у навчальних програмах з ІМ пріоритетним визначено комунікативно орієнтований підхід до вивчення ІМ [2; 3].

Основною практичною метою навчання ІМ є формування в учнів комунікативної компетенції, що означає оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування, розвиток умінь вико-

ристовувати ІМ як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу. Ця мета передбачає досягнення школярами такого рівня комунікативної компетенції, який був би достатнім для здійснення спілкування в усній (говоріння, аудіювання) та письмовій (читання, письмо) формах у межах визначених комунікативних сфер, тематики ситуативного мовлення та на основі вивченого мовного і мовленнєвого матеріалу [3].

У початковій школі створюються умови для ранньої комунікативно-психологічної адаптації молодших школярів до нового мовного світу та для подолання подальших психологічних бар'єрів при використанні ІМ як засобу спілкування, для розвитку мотивації у подальшому оволодінні ІМ; формується елементарна комунікативна компетенція і, відповідно, розвиваються елементарні комунікативні уміння в основних видах мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письмо), а також елементарні лінгвістичні уявлення та загальнонавчальні уміння, що відповідає рівню (A1) згідно з «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовою освіти» [4, 8].

Ще однією тенденцією розвитку іншомовної освіти в Україні є діяльнісна спрямованість навчання ІМ, що забезпечується осо-блівими видами діяльності, які в умовах уроку дають змогу змоделювати реальні ситуації спілкування, створити реальні умови для досягнення учнями практичного результату під час вивчення ІМ.

Загальновідомо, що початковий ступінь — це стик двох психологічних домінант: ігрової діяльності та навчальної. Саме тому оволодіння навчальною діяльністю дітьми молодшого шкільного віку рекомендується здійснювати за допомогою ігрових прийомів, які передбачають ознайомлення з навчальним матеріалом і вправлення в автоматизації дій учнів з цим матеріалом у контексті їхньої ігрової діяльності. Практика доводить, що діти легко та міцно за-своюють мовний і мовленнєвий матеріал під час ігор.

Гра для маленьких учнів є психологічним виправданням переходу на нову мову. Гра задовільняє потребу в руках, яких вимагає організм дитини, що розвивається, потреби в естетичній привабливості оточення, адже діти дуже чутливі до краси. Інтегрування іншомовної мовленнєвої діяльності з видами діяльності, типовими для молодшого шкільного віку: ігровою, руховою, драматичною, образотворчою — позитивно позначається на вивченні мови [1, 26]. Крім ігрових, адекватними прийомами діяльнісного навчання ІМ молодших школярів є:

- прийоми, спрямовані на навчання функціональних дій: запити, повідомити інформацію; висловити прохання, пораду, припущення; висловити особисту думку, бажання, ставлення до певної інформації; привітати і відповісти на привітання, попрощатися, вибачитися, висловити вдячність і прореагувати на неї;
- прийоми, спрямовані на навчання соціальної взаємодії з партнерами по комунікації під час роботи в парах, малих групах, рухомих шеренгах, командах тощо, що передбачає поєднання мовлення і елементів природних комунікативних ситуацій («наслідування», драматизації, рольові ігри);
- прийоми, націлені на реалізацію холістичного підходу до навчання ІМ у початковій школі, які передбачають вихід іншомовної мовленнєвої діяльності в інші види діяльності: ігрову, рухову, тру-дову, естетичну (зокрема за допомогою проектної методики);

Чому варто вчити іноземну мову у дошкільному віці?

Поради науковця

Розвиток особистості в дошкільному віці передбачає реалізацію потреби дитини в активності — ініціативній, творчій, доступній та позитивній. Ця позиція особистісно-орієнтованої дошкільної освіти в Україні вимагає у педагогів звернення до базових якостей особистості, пов'язаних з реалізацією цієї потреби, для розв'язання завдань формування у дітей іншомовних навичок і вміння в умовах дошкільного навчального закладу. Специфіка навчання іноземної мови і власний педагогічний досвід дають підстави акцентувати увагу на таких базових якостях особистості, як ініціативність, відповідальність, самостійність і креативність. Їх активізація позитивно впливає на оволодіння дошкільниками англомовними мовленнєвими навичками і вміннями. Подаємо характеристику діяльності вихованців (загальна тенденція, схильність, прагнення, намагання) в контексті змісту кожної якості.

Ініціативність:
більшість старших дошкільників здатна ініціювати власні рішення; знаходить спосіб розв'язання проблем у різних життєвих ситуаціях; спроможна відстоювати істину у суперечці; є ініціатором встановлення мовленнєвих контактів, організації спільноти з однолітками навчально-ігрової діяльності; активно реагує на пропозиції.

Відповіальність:
основна частина дітей серйозно ставиться до обов'язків; дотримується даного комусь слова, виконує обіцянки; послідовна у словах та вчинках; бажає самовисконалюватися; визнає свої помилки.

- прийоми, націлені на формування когнітивних (пізнавальних, інтелектуальних) здібностей учнів (зіставлення, порівняння, ранжування предметів, дій, висловлювань за певними ознаками, встановлення логічної послідовності дій, усунення інформаційного дисбалансу, «мозайка»);

- прийоми, спрямовані на формування соціокультурної компетенції (лінгвокраїнознавчі коментарі, колажі, малі форми дитячого англійського фольклору, пісні) [1, 118–120].

Окремо треба назвати проективні прийоми, при застосуванні яких учні під керівництвом учителя або самостійно вчаться створювати зміст своєї навчальної діяльності і засвоювати його в ході підготовки і захисту обраного проекту [5, 123–126]. Суть проекту полягає у виконанні завдання, спрямованого, насамперед, на досягнення практичних результатів (підготовка колажів, альбомів, малюнків, написання листів, віршів тощо). У процесі виконання завдання учні спілкуються між собою та з учителем англійською мовою.

Стратегічна мета початкового навчання, яка полягає у вихованні особистості молодшого школяра як людини культури, а також практична мета навчання ІМ у початковій школі, що передбачає формування мовної особистості, здатної на елементарному рівні до міжкультурного спілкування зумовлюють домінування ще однієї тенденції в іншомовній освіті дітей молодшого шкільного віку — її культурної спрямованості.

У Концепції навчання іноземних мов зазначається, що розвиток комунікативної компетенції неможливий без відповідних соціокультурних і соціолінгвістичних знань, умінь і навичок, які забезпечують входження особистості в інший соціум і сприяють її соціалізації у новому для неї суспільстві. Сучасний рівень розвитку міжнародних зв'язків слугує передумовою для активізації знань про культурні особливості країн і народів, мова яких вивчається. Цьому сприяє інтеркультурний підхід до вивчення ІМ. Його необхідність зумовлена сучасним станом міждержавних і міжнаціональних зв'язків [3, 47].

З огляду на соціальне замовлення сьогодення — готувати учнів до спілкування на міжкультурному рівні — особливого значення набуває зачленення молодших школярів до діалогу культур. Діалог культур, як результат соціокультурного спрямовання навчання ІМ, орієнтується на посилення культуrozнавчого аспекту у змісті навчання ІМ, заохочуючи учнів початкової школи до пізнання культури країни та розвиваючи у них уміння представляти її засобами ІМ. Моделювання ситуацій діалогу культур на уроках ІМ дає змогу учням порівнювати спосіб і стиль життя людей у своїй країні та країнах, мову яких вони вивчають. Реалізація принципу діалогу культур у школі допомагає формуванню в учнів таких необхідних для міжкультурного спілкування якостей як:

- культурна незаангажованість, толерантність і соціокультурна спостережливість;
- готовність до спілкування та співпраці з людьми в іншомовному середовищі;
- мовна та соціокультурна ввічливість [6, 9].

У цьому контексті зростає роль соціокультурної компетенції молодших школярів, змістову основу формування якої становить певний мінімум фонових країнознавчих знань і навички й вміння мовленнєвої і немовленнєвої поведінки в ситуаціях, що моделюють діалог культур.

Поясненням інтересу дітей до соціокультурної інформації є відома особливість молодших школярів, помічена психологами й методистами: відсутність упереджень, негативних стереотипів щодо інших народів та їх країн. На відміну від дорослих і підлітків, діти молодшого шкільного віку внутрішньо схильні до міжкультурної комунікації. Психологічно вони готові виступати посередниками у руйнуванні культурних бар'єрів [7]. Це значно полегшує формування готовності дітей до пізнання іншої культури, до спілкування ІМ.

Інформатизація іншомовної освіти також є однією із тенденцій її розвитку. Інформатизація іншомовної освіти — це процес забезпечення навчання ІМ методологією, технологією і практикою розробки та оптимального використання сучасних інформаційних технологій (ІТ), орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічних цілей навчання і виховання. Процес інформатизації іншомовної освіти ініціює:

- по-перше, удосконалення методології та стратегії відбору змісту, методів та організаційних форм навчання і виховання, що відповідають завданням розвитку особистості учня в сучасних умовах інформаційного суспільства;
- по-друге, створення методичних систем навчання, орієнтованих на розвиток інтелектуального потенціалу учня, на формування вмінь самостійно здобувати знання, здійснювати діяльність у зборі, обробці, передачі, зберігання інформаційного ресурсу та продукуванні інформації;
- по-третє, створення та використання тестуючих, діагностуючих методик контролю та оцінювання рівня навчальних досягнень учнів [8, 25].

Використання ІТ у навчанні дає змогу ефективно формувати мовну, мовленнєву, соціокультурну компетенцію, мотивацію іншомовної діяльності, а також інтенсифікувати процес вивчення ІМ, забезпечувати індивідуалізоване та диференційоване навчання.

У ранньому шкільному навчанні ІМ можуть застосовуватися такі ІТ, як: програмні засоби для контролю рівня навчальних досягнень учнів, тренажери (програмні засоби призначенні для активізації та розвитку мовленнєвих навичок і вмінь), Інтернет-ресурси, мультимедія, графічні (Paint, Photoshop), звукові та відеоредактори (Sound Forge).

Названі основні тенденції іншомовної освіти молодших школярів враховуються у процесі формування методичної компетенції майбутнього вчителя ІМ. Зокрема студенти, які здобувають кваліфікацію вчителя англійської мови (АМ) початкової школи у Чернігівському державному педагогічному університеті імені Т. Г. Шевченка (ЧДПУ), ознайомлюються з переліченими тенденціями та вивчають зумовлені ними особливості організації навчально-виховного процесу у рамках курсу «Методика викладання англійської мови у початковій школі», під час написання курсових, випускних кваліфікаційних робіт, проходження педагогічної практики. Наприклад, на лекціях з методики студенти набувають методичних знань, а саме декларативних знань про систему і процес іншомовної освіти молодших школярів та про вчителя ІМ початкової школи, а також процедурних знань про технологію іншомовної освіти молодших школярів. Під час самостійної роботи, готуючись до практичних занять, студенти поглиблюють декларативні та процедурні знання, аналізуючи програмні документи, методичну

Самостійність:
 переважна кількість дітей здатна діяти без допомоги, звертатися за нею в разі об'єктивної необхідності; відмовлятися від передчасної допомоги; самоорганізовуватися; робити власні судження з приводу когось-чогось.

Креативність:
 дошкільники в більшості своїй схильні до творчості; намагаються робити по-своєму, виявляти винахідництво; ставлять незвичайні запитання і дають самостійні оригінальні відповіді; готові займатися діяльністю, яка дає змогу робити відкриття та виявляти неповторність; радіють створенню нового.

Світлана СОКОЛОВСЬКА,
 кандидат педагогічних наук

літературу, підручники, навчальні посібники тощо. На практичних заняттях та під час педагогічної практики студенти поглинюють декларативні та процедурні знання, оволодівають методичним навичками та вміннями. Вони обговорюють з викладачем теоретичні питання методики викладання АМ у початковій школі, демонструють результати самостійного аналізу вправ чинних підручників і навчальних посібників, аналізують з викладачем дидактичні матеріали та проведени одногрупниками фрагменти уроків. Розігруючи у формі діловій гри «вчитель — учні — експерт» укладені самостійно фрагменти, студенти оволодівають навичками проведення уроків АМ у початковій школі. Курсова і випускна кваліфікаційна робота, педагогічна практика спрямовуються на контроль методичних знань, навичок і вмінь студентів.

Отже, так викладачі кафедри іноземних мов та методики їх викладання у початковій школі ЧДПУ формують методичну компетенцію майбутніх учителів АМ початкової школи, які забезпечуватимуть оволодіння іншомовною освітою молодшими школярами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Роман С. В. Методика навчання англійської мови у початковій школі: Навчальний посібник.— К.: Ленвіт, 2005.— 208 с.
2. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов. Іноземна мова. 2—12 класи. 5—12 класи (2-га іноземна мова).— К.: Перун, Ірпінь, 2005.— 208 с.
3. Концепція навчання іноземних мов у середній загальноосвітній 12-річній школі // Книга вчителя іноземної мови: Довідково-методичне видання/Упоряд. О. Я. Коваленко, І. П. Кудіна.— Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС , 2005.— С. 45—52.
4. Коваленко О. Удосконалення системи шкільної іншомовної освіти у контексті соціально-педагогічних трансформацій освітнього простору України // Іноземні мови в навчальних закладах.— 2007.— № 4.— С. 9—16.
5. Басіна А. Методика викладання іноземної мови в початковій школі.— К.: Шк. світ, 2007.— 128 с.
6. Коваленко О. Про вивчення іноземних мов у 2007—2008 навчальному році (Методичні рекомендації) // Іноземні мови в навчальних закладах.— 2007.— № 3.— С. 6—12.
7. Коломінова О. О. Зміст соціокультурного аспекту навчання англійської мови у початковій школі // Іноземні мови.— 2004.— № 2.— С. 50—53.
8. Морська Л. І. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов: Навчальний посібник.— Тернопіль: Астон, 2008.— 256 с.

До уваги наших авторів!

Повідомляємо, що згідно

з Постановою ВАКу № 1-05/1 від 15 січня 2003 р.

журнал «Іноземні мови в навчальних закладах»

є таким, де можуть друкуватися результати дисертаційних досліджень

з філологічних наук.